

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Universitätsbibliothek Paderborn

Annotationes Ioannis Bugenhagij Pomerani in decem epistolas Pauli

Bugenhagen, Johannes

Basileae, 1524

VD16 B 9232

Capvt IX.

urn:nbn:de:hbz:466:1-36165

ANNOT. IOANNIS POMERANI

numq; sacrificium est sub nouo testamēto. Vetus quod habuerunt illi sacerdotes, non potuit seruari ab hominibus, tantum abfuit ut iustificaret. Nouum quod habet Christus, dat spiritum iustificantem, qui manet nobiscum in eternum. Illud in tabulis saxeis erat scriptum, & litera erat: hoc in cordibus scribitur, & spiritus est & uita: id quod ostendit ex Hieremia.

CAPVT IX.

Lucernæ & mēsa, & ppositio panū.

DE his lege in Exodo cap. 25. & in sequētibus: Tabernaculum dei quod fecerat Moses, erat diuisum. Primum introitum tabernaculi, uocat hic primum uelum. Nam dicit post secundum uelum fuisse sancta sanctorum, cum prior pars tabernaculi dicta sit tantum sanctum, uel in plurali sancta. Quod uero hic author non multum uersatus sit in iudaicis rebus, ita ut non uideatur fuisse hebræus, hinc patet, quod in sanctis sanctorum ponit thuribulum aureum, cum plura thuribula aurea fuisse legantur: sed non in sanctis sanctorum, in quod cum thuribulo aureo semel in anno ingrediebatur pontifex. Item quod in sanctis sanctorum quoq; ponit urnam auream cum manna, & uirgam Aaron, que asseruata leguntur in tabernaculo, ut essent memorialia perpetua populi corā domino: quid populum monuissent, si in sanctis sanctorum

Tabernacul. dicitur

1

2

fuiſſent, in qua nec ingredi, nec introſpicere licebat.
De manna legis Exodi 16. De uirga Aaron Numeri
17. Sed neq; hoc leges, quod urna aurea cū māna, &
uirga Aaron fuerint in arca: imò diuerſum leges, quāz
doquidē Moſes iuſſu domini nihil impoſuit in arcā, ni
ſi tabulas lapideas, Exo. 25. & 40. Et aperte ſic di
citur 3. Regum 8. In arca nō erat aliud, niſi duæ tabu
le lapideæ, quas poſuerat in eā Moſes, &c. Verū hic
nihil eſt periculi, dum author de his ſe ſuperſeſſurum
dicit. Tractat uero ſanctiſſime, quid duo tabernacula
ſignificarint, aut unum in duo diuiſum.

Tabernaculum, in quo deus habitat inter homines,
ſicut in lege dicitur, & poſtea à Salomone, & deniq;
per Hieremiam, sunt ipſa corda hominum; ſicut dicit
Paulus: Templum dei ſanctum eſt, quod eſtis uos. Sed
duplex tabernaculum tunc ædificatum eſt, ſiue du
plex pars unius tabernaculi. Alterum patēs, & aspe
ctibus humanis expoſitum, in quod ingrediebantur
ſacerdotes quotidie, in figuram ueteris legis, ueteris
ſacerdotij, & illius populi, quando dei cultus erat in
elementis mundi huius, & uisibilibus rebus, tamen
ſecundum dei uerbum in figuram futurorum. Idcirco
quæ illic erant uisibilia, ſignificabant inuiſibilia. Luz
cernæ ſunt lumen uerbi dei: menſa, ſacra ſcriptura: pa
nes, cibus uerbi dei: thuribula aurea, orationes & de
ſideria piorū: manna, uerbū dei: in urna aurea, id eſt

Tabern: 9

1
Manna
Menſa
panes
thuribi
Manna.
Urna aur:

ANNOT. IOANNIS POMER.

Virga Aar.

2 Taber.

*Luc. 11. 25
Alfred
R. inc. l. 1. 1. 1.
+ chr.*

in corde perfecto & optimo: uirga Aaron, electio à deo ad docendi officium: quam sequuntur uiriditas mentis, folia eloquentiæ, & fructus suauissimi in doctore et audientibus. Ista ex scripturis sic interpretari non fuerit difficile. Alterum uero in tenebris latebat, ab hominum aspectibus remotum, in quod nemo ingrediebatur, nisi pontifex summus semel in anno, quando expianda erant peccata totius populi, Leuitici decimosexto. In figuram sacerdotij Christi, per quem solum datur nobis accessus ad patrem, & expiamur à peccatis in sanguine eius semel oblato. Unde quæ tunc ab aspectu illius populi erant abscondita, iam sunt reuelata per Euangelium. Quemadmodum dixit Christus: Multi reges & prophetae uoluerunt uidere & audire quæ uos, &c. Est autem regnum cœlorum non habens iustitias carnis, non seruiens deo in elementis huius mundi, sed adorans deum in spiritu & ueritate. Idcirco hic omnia erant abscondita, licet in figura, quæ foris in uisibilibus rebus significabantur. Hic erat arca domini: id est, dei mansio, in qua tabulæ legis, quas iam carnalibus oculis uidere non licebat, asseruabantur: quæ significabāt legem dei scriptā in abscondito cordis, secundum prophetiam Hierem. supra. Non iam litera, sed spiritus. Atque hic quoque mire prælusum est, dicitur priores tabulæ factæ sunt à Mose, secundæ postquam lectæ sunt, priusquam satis literæ fuerunt, asseruatae sunt.

sunt in arca, ubi dominus habitat: ut significaretur lex dei spiritualis in cordibus abscondita per Christi spiritum. Hæc ergo est ecclesia dei uiuentis, non aurea, ne sibi aliquid arroget: sed aurata, id est, diuino fulgore & dei diuitijs illustris intus & foris: quæ corona aurea, id est Christi regia dignitate, & sacerdotio æternò illustris est: & ipsa ex lignis est imputribilibus, quia spiritu Christi uegetata, corrumpi non potest in æternum. Propiciatorium uero quo tegitur arca, ex auro est mundissimo. Nam Christum propiciatorẽ significat, ad Rhom. 3. Heb. 4. quo recõciliamur deo. Cherubin quoq; ex auro sunt: quia uerbũ dei significat in duobus testamentis, in se aurum, id est diuinum, nobis per mysterium argentum electum: argentum prædicationem, aurum & lapides preciosi fidem. Cherubin uersis ad se uultibus respiciunt in propiciatoriũ. Nam duo testamenta in Christum consentiunt. Cum uero omnia habeant figuram, solus deus figuram nõ habet, sed tantum in suo uerbo cognosci uult per fidem. Nam promittit se habitaturum in tabernaculo, sicut & postea in templo sessurum inter Cherubin super propiciatorium, illicq; se exauditurum inuocantes: id quod nulla figura uidebatur, sed tantum credebatur. Idcirco etiam omnia externa illa data sunt, ut crederetur illic deus adesse, ubi omnia secundum dei uerbum fiebant, sicut & fit in nostris sacramentis. Præterea di-

ANNOT. IOANNIS POMBRANI

ligenter intuerere, quod cum omnia agerentur secundū legem in parte tabernaculi priori, tamen in inuisibili, id est sanctis sanctorum quærebat, inuocabatur, & exaudiebat deus. Nam patres non operibus legis, sed eadem fide, qua nos, saluati sunt. Respexerunt enim in gratiam orbi quandoq; manifestandam, qui hanc fidem uerbi dei nō respexerunt, hypocritæ per opera legis facti sunt: quod solius dei est, tribuētes operibus, id est iustificationem. Item intuerere, quod quando expiatio totius populi fiebat semel in anno per pontificem summū, ingressum per sanguinem & thymiama orationis in sancta sanctorum, in figuram expiationis per Christum semel factæ, quando introiuit per sanguinem suum in sancta, non manufacta, id est carni inuisibilia: omnis populus iuebatur extra tabernaculum cum sacerdotibus, qui quotidie solebant in templo sacrificare, foris stare. Nam ad hanc expiationem nemo admittitur, nisi Christus: hominum studia, merita, arbitria hic nihil sunt. Sacerdotes enim legis, qui aliās solebant sanctificare, & populus uniuersus, & omnia sacra eorum, hic per summum pontificem expiantur.

Pro populi ignorantis.

Quia adhuc alia restabant, quæ nondum erant publicata à deo. Nondum enim erat tempus, quoniam adhuc in nocte & figurarum tenebris ducebatur ille populus, sed tamen secundum uerbum dei, quod eos

saluabat per gratiam, quam nondū uidebant, sed expectabant cum fideli Abraham.

At Christus pontifex futurorum bonorum.

Id est, inuisibilium & eternorum, sicut in Esaia dicitur, pater futuri seculi: & supra. Hic autem dixit, orbi terrae futurum.

Per propriū sanguinē ingressus est semel in sancta.

Quia redemptio est eterna, olim erat temporalis expiatio: ergo repetebatur singulis annis: semel tamē fiebat, in figurā expiationis Christi semel factae. Repetitio indicabat imperfectionē. Christi autem sacrificium, quia semel absoluit omnia, & perfectum est, ergo repeti non potest. Alioqui qui à primo peccato mundi usq; ad ultimū peccatum mundi est expiator, necessariō saepe mortuus fuisset ab initio mundi: sicut infra dicitur. Viderint qui Christum quotidie sacrificare uolunt in sacramento altaris, ubi non sacrificium nobis commisit, id est sui occisionem: sed commemorationē illius sacrificij semel per Christum ipsum facti, quoties ederimus nosipsi & biberimus eius corpus & sanguinem, non quoties haec alijs commiserimus, ut stulte hodie erramus. Tamen institutio Christi in hoc sacramento est in hanc rem clara: quid ludibrio exponimus, quae Christus instituit? &c.

ANNOT. IOANNIS POMERANI

Nam si sanguis taurorum.

Numeri 19. ubi quoq; legis expiationem carnalem, ab immunditia mere carnali: sicut alibi expiationem per sanguinem hircorum & vitulorum, &c.

Siquidem ubi testamentum est.

De testamento clarum est, quod in morte testatoris confirmatur, illic morte brutorū confirmabatur. Vetus & carnale, uerum æternū esse non potuit, ut nouum, quo condito mortuus est testator, qui sanguine suo hoc confirmauit, &c. Itē Exo. 24. sanguine hircorum & vitulorū expiatur lex & populus legis.

Et quatenus illud manet
omnes homines.

Similitudine ostendit, Christi mortē expiare in deserventer credentes usq; ad iudiciū. Primo uenit ad nos cū peccatis nostris quæ portauit: secūdo ueniet absq; peccato in gloria omnibus qui diligunt aduentū eius.

CAPVT X.

Nā lex umbrā obtinēs futurorū.

Imperfectionem legis declarat, ut supra, quando umbra tantum erat futurarum rerum, nō ipse res corā uidebantur.

Propterea quod nullam
iam habuissent.